

Väljaandja:	Kultuuriminister
Akti liik:	käskkirj
Teksti liik:	algtekst
Jõustumise kp:	25.02.2023
Avaldamismärge:	RT III, 15.02.2023, 1

Moorimäe ristimetsa kultuurimälestiseks tunnistamine

Vastu võetud 05.02.2023 nr 36

Käskkirj antakse muinsuskaitseaduse § 14 lõike 1 ja § 19 lõike 1 alusel.

1. Tunnistan kultuurimälestiseks ristimetsa mälestise liigiga „ajalooline looduslik pühapaik“ ja nimetusega Moorimäe ristimets (asukoht Põlva maakond, Põlva vald, Peri küla, Hõdu, KÜ 61903:003:0717; riigitee nr 18110 Rosma-Tiike-Leevi tee 61903:003:0732).

2. Kehtestan mälestise piiri vastavalt kaardile käskkirja lisas 1.

3. Kehtestan mälestise kaitsevööndi vastavalt kaardile käskkirja lisas 2. Kaitsevööndi eesmärk on tagada kinnismälestise säilimine sobivas ja toetavas keskkonnas ning kinnismälestise vaadeldavus.

4. Mälestise läänepoolse kaitsevööndi alal, mis kattub side- ja gaasitrassidega seotud piirangute alaga, ei ole vaja Muinsuskaitseametile esitada tööde tegemise teatist raie-, kaeve- ja muudeks pinnase teisaldamise või juurdeveoga seotud töödeks, mis on seotud nimetatud tehnorajatiste hooldamisega. Leevenduse ala on markeeritud kaardile käskkirja lisas 3.

Muinsuskaitseametil teha käskkirj teatavaks menetlusosalistele ning kanda mälestise ja kaitsevööndi andmed kultuurimälestiste registrisse ja Maa-ameti kaardile.

Käskkirja on võimalik vaidlustada 30 päeva jooksul käskkirja avalikult teatavaks tegemisest Riigi Teatajas, esitades kaebuse halduskohtusse halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras.

Vastavus riikliku kaitse eeldusele ja kaitse alla võtmise põhjendus

Moorimäe ristimets asub Põlvamaal Põlva vallas Peri külas Hõdu kinnistul (KÜ 61903:003:0717) ja vähesel määral Rosma-Tiike-Leevi teel nr 18110 (KÜ 61903:003:0732) – kokku 0,5 ha suurusel alal. Tegu on kompaktse ristipuude alaga, mis on põhja- ja lõunaküljest ümbritsetud põllumaadega, läänest maantee ja idast metsaga. Ristimets asub ida-läänesuunalist metsaala läbiva tee idaküljel. Ristimetsa vanem puurinne koosneb kuuskedest ja mändidest, alusmetsas kasvab lisaks okaspuudele arvukalt lehtpuid. Ristimetsale on iseloomulikud mitmete ristidega ristipuud.

Puusse ristimärgi lõikamine teekonnal kodust surnuaeda on ajalooliselt ja ka tänapäeval Kagu Eestis traditsioonilise matusekombestiku üks osa. Selle tulemusena on tekkinud teede äärde ristipuud ja -metsad, kus iga rist on seotud konkreetse matusega. Ühe ristimetsa kasutajad võivad olla üks külakogukond või mitmed külad. Ristipuud ja -metsad ei ole olulised mitte ainult matuste ajal, vaid need on kohad, kus surnut meenutatakse ja mälestatakse ka hiljem. Ristipuid on samuti nimetatud pühadeks puudeks ning nende maharaiumist on traditsiooniliselt taunitud. Rahvapärimeses usutakse, et ristipuude raiujad saavad karistatud. Laiemalt seonduvad ristipuud kombega pidada puid või metsatukkasid pühaks ning need demonstreerivad hingestatud seost puude ja inimeste vahel.

Ristilõikamise traditsiooni on Eestis esimest korda kirjeldatud 17. sajandil. Praeguseks on ristimetsad säilinud ja see traditsioon elujõuline vaid Kagu-Eestis. Ajalooliste allikate andmetel olid varem ristipuud ja -metsad levinud laiemalt kogu Eestis, sh veel 20. sajandi esimesel poolel näiteks Saaremaal ja Viljandimaal. Samuti Soomes ja Põhja-Lätis, kus see traditsioon on praeguseks peaaegu kadunud.

Muinsuskaitseaduse § 10 lõike 1 kohaselt on riikliku kaitse alla võtmise eeldus, et kultuuriväärtusega asi või maa-ala esindab Eesti ainulise kultuuripärandi väärtuslikumat osa, millel on teaduslik, ajalooline, kunstiline või muu kultuuriväärtus.

Riikliku kaitse eelduse hindamisel lähtutakse kultuuriministri 15.05.2019 määruses nr 23 „Mälestise liikide ja muinsuskaitseala riikliku kaitse üldised kriteeriumid ning muinsuskaitsealal asuvate ehitiste väärtusklassid“ sätestatud kriteeriumitest.

Vastavus riikliku kaitse üldistele kriteeriumitele

Moorimäe ristimets vastab kõikidele riikliku kaitse üldistele kriteeriumitele. Selektiivsus – Kagu-Eesti ristimetsad, sh Moorimäe ristimets, on vähestena säilinud kunagi palju laiemalt levinud traditsioonist teha matuste käigus tee kõrval kasvavale puule rist. Ristimetsi oli sajandi eest kasutusel veel sadu, millest praeguseks on säilinud ainult väike osa. Mitmed esinduslikud ristimetsad on viimase viie aasta jooksul täielikult või osaliselt maha raiutud. Seetõttu on iga säilinud ristipuu ja ristimets traditsiooni säilimiseks olulise tähtsusega ning väärib riiklikku kaitset. Üksikud ristipuud on looduskaitse all 1920.–30. aastatest. Tänapäeval on looduskaitse all kuus ristipuud. Kultuurimälestisena on mälestise liigiga „ajalooline looduslik pühapaik“ 2020. aasta algusest kaitse all Rosma ristimets (reg-nr 31014), 2021. aasta keskpaigast riigi maal paiknevad 14 ristipuude ala või ristimetsa ja 2022. aasta keskpaigast Kuristapalo ristimets (reg-nr 31138). Ristimetsad on omanäoline osa Lõuna-Eesti kultuurimaastikust ja olemasolevate ristimetsade hävimine tähendaks kogu traditsiooni kadumist.

Originaalsubstantsi säilivus – esimesed Moorimäe ristimetsa kaardistusandmed pärinevad 2012. aastal tehtud Põlva kihelkonna pühapaikade inventeerimisest, mille käigus tuvastati metsas 30 ristipuud. 2021. aasta välitööde käigus leiti 26 ristipuud, nende seas osad ristipuud mitme ristiga, sh üks 11 ristiga puu. Esineb ka n-õ jalaga riste. Moorimäe ristipuudel on vanemaid ja uuemaid riste, olenevalt matuse toimumise ajast. Sejuures avastati välitööde jooksul vähemalt üks vähem kui aasta vanune rist. Eriaegsete ristide koosseksiteerimine näitab traditsiooni elujõulisust. Osa mälestusriste kasvab aja jooksul kinni – sõltuvalt puu vanusest, liigist ja risti sügavusest. Arvestades ka kinni kasvanud ristimärke, on Moorimäe ristimetsas olevate ristipuude hulk tõenäoliselt oluliselt suurem, kui senistest kaardistustest nähtub.

Tehniline seisukord – Moorimäe ristimetsa ala on üldiselt heas seisukorras. Ehkki ristimetsas on üksikuid jälgi puude raiumisest, on planeeritava mälestise ala seisukord valdavalt hea. Kaitse alla võtmisel luuakse eeldus, et ristimetsa looduslik seisund tervikuna paraneb ja kuna Kagu-Eesti piirkonnas on säilinud ristilõikamise traditsioon, siis metsa säilimise korral selles olevate ristipuude hulk tõenäoliselt suureneb.

Vastavus ajaloolise loodusliku pühapaiga kriteeriumitele

Moorimäe ristimets vastab kõigile kolmele ajaloolise loodusliku pühapaiga kriteeriumile.

Vanus – Moorimäe ristimetsa pärimuslike andmete, asukoha ja tüpoloogia analüüsist võrdluses analoogsete ristimetsadega saab järeldada, et ristimets on kasutusel olnud 19.–21. sajandil. Tõenäoliselt ulatub kasutusaja algus veelgi kaugemasse aega.

Kirjaliku ja/või pärimusliku teabe olemasolu – ristide lõikamise traditsiooni Eestis on esimest korda kirjeldatud 17. sajandil J. A. von Brandi ja A. Oleariuse reisikirjades. Rohkem pärimuslikke teateid ristimetsade kohta pärineb 19. sajandi lõpust kuni tänapäevani, mis on seotud aktiivse rahvaluule kogumise perioodiga. Konkreetselt Moorimäe ristimetsa kajastab kuus arhiveeritud pärimusteadet, millest vanim pärineb 1933. aastast. Arvukamalt koguti ristimetsa kohta pärimust 2012. aastal tehtud Põlva kihelkonna looduslike pühapaikade inventuuri käigus. Pärimuses kirjeldatakse ristimetsa paiknemist, ristipuu valimist, ristide lõikamist ning ristipuu juures viinapitsi ja kommade pakkumist. Tava põhjendusena tuuakse välja, et rist lõigati surnu mälestuseks ning see takistas, et surnu koju naaseb. Täpsustatakse, et risti lõikas mees ning kuusele lõigati ennekõike mehe ja männile naise rist. Üks haruldane teade mainib, et ühele inimesele võidi lõigata rist ka erinevatesse ristimetsadesse. Pärimuslikud andmed näitavad, et tegu on hinnatud objektiga kohalikus pärimuskultuuris ja see on oluline piirkondliku identiteedi kandja. Lisaks pärimusele on Moorimäe ristimetsa puudel olevad ristimärgid füüsiline tõend, mis seostab metsa matuste käigus toimunud rituaalsete tegevuste ja vaimse pärandiga, mida antakse edasi suulise pärimuse kaudu kuni tänapäevani.

Pärimuse või tavade järjepidevus – Moorimäe ristimetsas 2021. aastal dokumenteeritud risted puudel, sh vähemalt üks uus rist, ja kogutud pärimus tõendavad, et ristipuude traditsioon on piirkonnas elujõuline. Pärimusest nähtub, et kohalikud elanikud teavad Moorimäe ristimetsa ning sellega seonduvaid kombeid ja uskumusi. Samuti teatakse osaliselt, kelle matustega on konkreetsed risted Moorimäe ristimetsas seotud. Iga risti teke ristimetsas on seotud individuaalse matusega. Ristimetsas tuvastati 26 ristipuud, sh osad puud mitme ristiga. Arvestades, et igal matusel osaleb mõnikümme inimest, on käsitletava ristimetsa praktikaga otseselt seotud sadu inimesi. Võrdluses teiste looduslike pühapaikadega, kus tihti on paiga traditsiooniline rituaalne kasutamine katkenud, kasutatakse ristimetsi endiselt ka tänapäeval tavandist lähtudes.

Moorimäe ristimets on olulise inimõjuta rahvapärimuslik pühakspidamise ja rituaalse tegevusega maa-ala. Ristimetsad on esinduslikud näited 17.–21. sajandil talupojakultuuris levinud rahvausundist, mida anti edasi suulise pärimuse ja rituaalsete käitumiste kaudu põlvest põlve. Ristimets omab seega olulist ajaloolist väärtust. Samaväärselt on ristimetsal oluline väärtus ka tänapäeva ühiskonnas, sest ajalooliste looduslike pühapaikade (sh ristimetsade) säilimine on vajalik Eesti kultuuripärandi hoidmiseks, väärtustamiseks ja identiteedi tugevdamiseks ning võimaldab sajanditepikkusel ristilõikamise traditsioonil jätkuda. Moorimäe ristimetsa kajastav kohapärimus näitab, et see on oluline rahvapärimuskultuuri ja kohaliku identiteedi kandja ning tänapäeval kasutusel. Säilitades ristimetsa füüsilist keskkonda, saab kaasa aidata traditsiooni kestmisele. Lisaks ajaloolisele ja tänapäevasele tähtsusele on ristimetsadel oluline teaduslik väärtus, olles uurimisallikas etnograafidele, folkloristidele ja teistele inimkäitumise uurijatele. Eeltoodule tuginedes esindab Moorimäe ristimets Eesti kultuuripärandi vääruslikumat osa ning vastab riikliku kaitse eeldusele.

Mälestise piir

Moorimäe ristimets on maa-alaline objekt, millele on muinsuskaitseaduse § 19 lõike 2 punkti 1 kohaselt vaja kehtestada piir.

Piiri kehtestamisel on lähtunud ristimetsa praeguseks säilinud ristipuude areaalist maastikul ja ristimetsa terviklikkuse printsiibist. Ristimetsa kasutus seostub ajaloolise Sooküla ja Alaküla piirkonnaga ja neid ühendava Rosma-Tiike-Leevi riigiteega ning seetõttu on mälestise läänepiir teega külgnev metsapiir. Kuna ristimetsa ulatus ei kattu teeäärse katastriüksuse piiriga, on mälestise ala määramisel lähtunud ristimetsa reaalsest ulatusest looduses, mis tähendab, et mälestis ulatub ka transpordi sihtotstarbega maale. Mälestise põhja- ja lõunapiiri kehtestamisel lähtutakse metsa ja lageda maa piirist, mis üldjuhul kattub katastriüksuste piiridega. Mälestise teest kaugema (idapiiri) määramisel ei ole otstarbekas lähtuda iga üksiku ristipuu asukohast, sest iga puu kaugust teest varieerub. Vastasel korral oleks mälestise idapiir ebasümmeetriline ning selle jälgimine looduses keeruline. Seetõttu on ristimetsa laiuseks arvestatud kogu ulatuses 50 meetrit, et oleks tagatud parem arusaam mälestise piirist ja kõikide ristipuude hõlmatus mälestise alasse. Senine praktika kinnitab, et selline lähenemine on taganud kaitse alla võetud ristimetsade kultuuriväärtuse kaitse. Mälestiseks määratava ristimetsa ala hõlmab eraomandis olevat katastriüksust ning ulatub ka riigi maale.

Kaitsevöönd

Muinsuskaitseaduse § 14 lõike 1 kohaselt võib kinnismälestise kaitseks kehtestada kaitsevööndi, kaaludes selle vajadust ja ulatust kaitsevööndi eesmärkidest lähtudes.

Kaitsevöönd kehtestatakse eesmärgiga tagada kinnismälestise säilimine sobivas ja toetavas keskkonnas ning kinnismälestise vaadeldavus. Ristimetsadele sobiv ja toetav keskkond metsamaal on täiskasvanud mets. Ümbritsev mets kaitseb ristimetsa ja -puid tuulemurru eest, mistõttu on oluline ümbritsevat metsa säilitada ning raieliike, mis muudaksid ristimetsa ala tormituultele avatuks, mitte kasutada. Vastasel juhul, v.a hooldusraie tegemisel, võib tekkida oht mälestise säilimisele. Kuivõrd ristimetsad on vaadeldavad peamiselt mööduvalt teelt, on oluline mälestisele avanevate vaadete säilimiseks vältida ristimetsade ümbruses lageraieid jms järske ilmemuudatusi põhjustavaid tegevusi.

Kultuurimälestiseks tunnistatud ajaloolisi looduslikke pühapaiku ümbritseb metsamaa puhul üldjuhul 50 meetri laiune kaitsevöönd ja sellest on lähtunud ka kaitsevööndi määramisel Moorimäe ristimetsa idaküljel. Lääneküljel on selguse huvides kaitsevööndi määramisel arvestatud looduslikke tingimusi, st kaitsevööndisse on haaratud kogu maantee lääneküljes olev puudega ala, mistõttu ulatub hulknurkse kujuga kaitsevöönd kohati kuni 60 meetrini. Sellises laiuses kaitsevöönd on piisav ja põhjendatud abinõu, mis senise praktika kohaselt aitab kaitsta ristimetsa tuulemurru eest. Ei ole välistatud olukord, kus tuleviku tehtavate raiete tulemusena hakkavad kaitsevööndi alad piirnema lageraielankidega. Juhul kui lageraiest tingitult hakkavad tuultele avatud puud murduma kaitsevööndi servas, siis 50–60 meetri laiuse kaitsevööndi olemasolul jääb tuulemurd kaitsevööndi alale ega mälestist ei kahjusta. Lisaks aitab läänepoolne kaitsevöönd säilitada ristimetsale omast miljööd ja vaateid.

Moorimäe põhja- ja lõunaküljele kaitsevööndit ei määrata. Põhjas ja lõunas paiknevad suured kinnistud on järjepidevalt olnud kasutusel maatulundusmaana (põllumaana). Kuna ristimets on kasvanud ja kujunenud olukorras, kus see on olnud avatud tuultele põhjast ja lõunast, ei ole tuulemurru ohu seisukorras kaitsevööndi kehtestamine nimetatud suundades vajalik ega põhjendatud.

Kaitsevöönd hõlmab Eesti riigile kuuluvat katastriüksust: Põlva maakond, Põlva vald, Rosma küla, 18110 Rosma-Tiike-Leevi tee, KÜ 61903:003:0732, ning eraomandis olevaid katastriüksusi: Põlva maakond, Põlva vald, Peri küla, Mäe, KÜ 61903:003:0641 ning Hödu, KÜ 61903:003:0717.

Mälestisel ja selle kaitsevööndis kehtivad piirangud ja leevendused

Moorimäe ristimetsa alal ja selle kaitsevööndis asuvad erinevad piiranguid põhjustavad tehnorajatised: sideehitis (väline reg-nr: 53564367); sideehitis (53564437); gaasitorustik (202008090604). Piiranguid reguleerivad ehitusseadustik, seadme ohutuse seadus ning ehitus- ja taristuministri määrus „Ehitise kaitsevööndi ulatus, kaitsevööndis tegutsemise kord ja kaitsevööndi tähistusele esitatavad nõuded“. Ühtlasi paikneb alal avalikult kasutatava Rosma Tiike-Leevi tee nr 18110 kaitsevöönd, mille ulatuses teostab Transpordiamet teehoidu ehitusseadustiku ning majandus- ja taristuministri määruse nr 102 alusel. Samuti tulenevad avalikult kasutatava tee nõuded liiklusseadusest. Õigusaktidest lähtudes on kehtivate kitsenduste alal muu hulgas keelatud teha metsa lageraieid ning puurimis- ja kaevetöid ning gaasipaigaldise kaitsevööndis keelatud kasvatada puud.

Mälestise alale ja kaitsevööndile seatud piirangud ja kohustused ei ole teadaolevalt kahjustanud ristimetsa kultuuriväärtust. Samuti ei muuda maa-ala muinsuskaitse alla võtmine piirkonnas väljakujunenud olusid, sest olemasolevate tehnorajatiste kohal ristipuid ei kasva. Seega ei takista mälestiseks tunnistamine piirkonnas olevate tehnorajatiste edasist hooldamist ega kasutamist. Raieloa taotluse või raieaetise Muinsuskaitseametile esitamise kohustus annab olukorras, kus mälestise või kaitsevööndi alal kasvavad puud piiravad tee kaitsevööndis nähtavust, ametile võimaluse anda omapoolsed tingimused, mis kaitsevad mälestist parimal moel, arvestades mälestise alal kehtivaid teisi kitsendusi.

Ajaloolise loodusliku pühapaiga alal kehtivad mälestise säilimise tagamise nõuded. Muinsuskaitseaduse § 33 lõike 1 alusel peab igaüks hoiduma tegevustest, mis võivad mälestist ohustada, rikkuda või selle hävitada. Seaduse § 36 lõike 1 punktid 1 ja 2 näevad ette, et mälestise omanik või valdaja peab viivitamata Muinsuskaitseametit teavitama mälestist kahjustada võivast ohust, selle kahjustumisest või hävimisest ning mälestise tahtevastast üleminekust.

Muinsuskaitseaduse §-de 52 ja 58 alusel on ajaloolise loodusliku pühapaiga alas ja selle kaitsevööndis tööde tegemise loa- või teatise kohustuslikud tegevused kinnistu piiride muutmine, maa sihtotstarbe muutmine, ehitamine, kõrghaljastuse rajamine, raie-, kaeve-, haljastus- ja pinnase teisaldamise ja juurdeveoga seotud tööd ning maapinna ettevalmistamine metsaseaduse mõistes. Muinsuskaitseaduse § 19 lõike 1 punkti 4 kohaselt märgitakse mälestiseks tunnistamise käskkirjas leevendused muinsuskaitseaduse § 52 lõigetes 1–3 sätestatud tööde tegemise loakohustusest ning § 58 lõigetes 1–3 sätestatud kooskõlastamise või teavitamise kohustusest, kui neid tehakse. Arvestades mälestise alal ja selle kaitsevööndis juba kehtivaid piiranguid, leevendatakse muinsuskaitseadusega sätestatud tööde teavitamiskohustuse osas mälestise läänepoolse kaitsevööndi alal, mis kattub side- ja gaasitrassidega seotud piirangute alaga. Tehnorajatiste hooldamiseks ei ole seal vaja esitada Muinsuskaitseametile tööde tegemise teatist raie-, kaeve- ja muudeks pinnase teisaldamise või juurdeveoga seotud töödeks (lisa 3).

Ülejäänud mälestise ja kaitsevööndi alal ei ole leevenduste tegemine põhjendatud, sest loakohustuslikud või kooskõlastamise ja teavitamise kohustuslikud tegevused mõjutavad vahetult ajaloolise loodusliku pühapaiga kui mälestise seisundit ja säilimist. Seetõttu on iga kord vajalik kaaluda kavandatud tööde lubatavust, seades vajaduse korral lisatingimusi kultuuriväärtuse säilimise tagamiseks. Muinsuskaitseamet otsustab tööde loa andmise igal üksikul juhul eraldi, arvestades konkreetse ajaloolise loodusliku pühapaiga maastikutsituatsiooni ja eripära. Muinsuskaitseaduse § 54 lõike 4 punkti 2 alusel keeldub Muinsuskaitseamet tööde tegemise loa andmisest, kui kavandatav töö võib kahjustada mälestise või selle osa säilimist või seisundit.

Käskkirjas käsitletud maa-ala riikliku kaitse alla võtmine aitab ristimetsa säilitada, võimaldab traditsiooniga jätkata ning võtta kasutusele uued ristipuud. Seejuures on säilimise eeldus võimalikult vähene inimõju, mille all ei peeta silmas tavandist lähtuvat kasutamist, mis on kultuuriväärtusi säilitav, vaid loodusliku pühapaiga hoidmist sellisena, nagu see on kujunenud looduslike protsesside ja tavandist lähtuva inimõju tulemusena.

Kultuurimälestiseks tunnistamise asjaolud ja menetluse läbiviimine

Analüüsidest ristimetsade praegust olukorda tegi Muinsuskaitseameti juures tegutsev ajalooliste looduslike pühapaikade eksperdinõukogu 2020. aasta suvel avalikus kirjas keskkonnaministrile ja kultuuriministrile ettepaneku võtta esimesel võimalusel kõik veel säilinud ristimetsad riikliku kaitse alla.

27.07.2021 tegi Muinsuskaitseamet ettepaneku algatada Moorimäe ristimetsa kaitse alla võtmise menetlus.

17.08.2021 inventeeris Muinsuskaitseamet Moorimäe ristimetsa. Välitööde käigus loendati 26 ristipuud ning ristimetsa üldine seisukord hinnati heaks.

2021. aasta augustis küsis Muinsuskaitseamet ristimetsa kultuurimälestiseks tunnistamise menetluse algatamise kohta arvamust Põlva Vallavalitsuselt, Transpordiametilt ning eraisikutest maaomanikelt. 31.08.2021 teavitas Põlva Vallavalitsus Muinsuskaitseametit, et neile teadaolevalt kehtivad haldusakte või pooleliolevaid haldusmenetlusi, mis võiksid ristimetsa kaitse ala võtmist mõjutada, ei ole. Ühtlasi palus Põlva Vallavalitsus selgitust, miks planeeritav kultuurimälestise ala hõlmab ka Mäe kinnistut (KÜ 61903:003:0641), kus vallavalitsusele teadaolevalt ristipuud ei asu. Muinsuskaitseamet selgitas vallavalitsusele, et Mäe kinnistu on kultuurimälestiseks tunnistamise menetlusse kaasatud, sest sinna ulatub kavandatava mälestise kaitsevöönd. Transpordiamet teavitas Muinsuskaitseametit, et neil ristimetsa kultuurimälestiseks tunnistamisele vastuväiteid ei ole ning nad arvestavad vajadusega võtta Muinsuskaitseametiga ühendust, kui mälestise alal kavandatakse hooldus-, raie-, kaeve- jms töid. Teised kaasatud maaomanikud arvamust ega vastuväiteid ei esitanud.

2022. aasta märtsis ja aprillis konsulteeris Muinsuskaitseamet AS Gaasivõrk esindajaga, uurides, millised kitsendused rakenduvad Mäe katastriuksusel asuva gaasitorustiku piirkonnas. AS Gaasivõrk andis ülevaate vastava tehnorajatisega kaasnevatest kitsendustest ja nõuetest, lähtudes ehitusseadustikust ja sellega seonduvatest määrustest. Ühtlasi teavitati, et gaasitorustiku käiakse regulaarselt kontrollimas ning vajaduse korral tehakse ka võrsalõikust.

2021. aasta välitööde põhjal koostas Muinsuskaitseamet Moorimäe kultuuriväärtuse väljaselgitamiseks eksperdihinnangu, millega tehti ettepanek võtta ristimets kultuurimälestisena riikliku kaitse alla, sest see on olulise inimõjuta, rituaalse tegevusega seotud maa-ala, väärtuslik kohaliku identiteedi kandja ning esinduslik näide Eestis säilinud ristipuude traditsioonist.

20.04.2022 otsustas Muinsuskaitseamet algatada ristimetsa kultuurimälestiseks tunnistamise menetluse, võttes arvesse, et ristimets vastab nii riikliku kaitse üldistele kui ka ajaloolise loodusliku pühapaiga mälestise liigi kriteeriumitele.

05.10.2022 saatis Muinsuskaitseamet ristimetsa kultuurimälestiseks tunnistamise eelnõu tutvumiseks ja arvamuse avaldamiseks maa-ala piiresse jääva kinnisasja omanikele, Transpordiametile, Põlva Vallavalitsusele, Telia Eesti AS-ile ja AS Eesti Gaasile.

07.10.2022 vastas Põlva Vallavalitsus ja 07.11.2022 Transpordiamet, et neil vastuväiteid Moorimäe ristimetsa kultuurimälestiseks tunnistamisele ei ole. Täiendavalt juhtis Transpordiamet tähelepanu, et teemaa ja teekaitsevööndi ulatuses tehakse teehoidu ehitusseadustiku § 71 lõike 1 ning majandus- ja taristuministri määruse nr 102 alusel. Teised menetluse kaasatud arvamused vastuväiteid ei esitanud.

Arvestades Muinsuskaitseametile laekunud arvamusi ning Moorimäe ristimetsaga seotud ristipuude ja paika kajastava pärimuse olemasolu, on põhjendatud tunnistada ristimets loodusliku pühapaiga kaitseks kultuurimälestiseks mälestise liigiga „ajalooline looduslik pühapaik“.

Muinsuskaitse Nõukogu vaatas eksperdihinnangu 10.01.2023 koosolekul läbi, nõustus ettepanekuga ja tegi kultuuriministrile ettepaneku tunnistada ristimets kultuurimälestiseks.

Piret Hartman
Kultuuriminister

[Lisa 1](#) Kultuurimälestise Moorimäe ristimets piir

[Lisa 2](#) Kultuurimälestise Moorimäe ristimets kaitsevöönd

[Lisa 3](#) Kultuurimälestise Moorimäe ristimets leevenduste ala